

Kahdeksastoista kansainvälinen kielitieteen olympiadi

Ventspils (Latvia), 19.–23. heinäkuuta 2021

Joukkuekilpailun tehtävä

Alla on garifunan kielen lauseita. Suurin osa niistä on otettu kahdesta tekstistä (*Garinagu* ja *Áfaruwati méisturu luagu mua*).

- A. Aban háluahani, madein hamuti.
- B. Aban hariñagun tun uwala.
- C. Aban hayabuin súdara lun houdin aríahai hama, mahantiñu dari laruga, binafi ligía háluahani, abanti hadeiruni.
- D. Aban sunti wagía laru beya waganowa lugundun le ñeingiñela wadeirai wawiwandun lun houdin waguburigu óuchaha.
- E. Aban wayabuin lun gabarabaila wayabuin hauéi harutiñu lugundun le habuserun hayuseruniwa kei haidamuni.
- F. Abanya hawarun lun aban lumada, Fernando liña, aban lidin áluahai lumaya aban méisturu ñeingiñe tidan IDES, Elmer.
- G. Aluguruwatu muna to luagu buiti tebegi.
- H. Anhein ayawaha irahü, bíchigame duna lun.
 - I. Ariengatina bun lun bichugunu lun.
 - J. Ariengatiñu hayabuibala.
- K. ¿Átiri bafayeha tuagu dúniku?
- L. Bimarugaru guríara achülúra yaroun Rubadan.
- M. Dan layánuhan numa sunwandan náunabuni.
- N. Dan le achülürubai ora [esp. *hora* ‘aika, tunti’] lun wounahouniwa wayabuibai Yurumein giñe, anurarügütiwa ñein giñe tidan úrüwa guríara.
- O. Dan le hachülürun lidan fulasu le, hadeirunrügü limoto [esp. *moto* ‘moottoripyörä’] labu likasku [esp. *casco* ‘kypärä’].
- P. Dan le tatihali nadagimei aban laluguraha halaü, dábula.
- Q. Dan me liabin búguchi, aban townen búguchu.
- R. Darí numuti irahü le meiginbai uwi.
- S. Daríti tachülürun lúguchu aban tariñagun lunla madourunla chumagü le áfarubani.

- T. Gürüla ounli núhabu.
- U. ¿Halía barumuga?
- V. Hiláguatiñu tidan giñe aban guríara lugunduti le ban hañondogunu flúaru [engl. *flour* ‘jauho’] lun hadügun heigin umada hadüga durudia.
- W. Hou hamutu durudia tuguya aban houwegun hañibibaña ñi.
- X. Ibdieti ni woun kaba lan waluguraha.
- Y. Ibdieti tiri nóguchu lun.
- Z. ¿Ka badügubai?
- AA. ¿Kaba badüga haruga?
- AB. ¿Kaba ayánuha buagu?
- AC. ¿Ka funa uagu láfarai! ladüga hísiyeti uadagimanu lun.
- AD. ¿Ka ichügun dúnigu to bun?
- AE. ¿Ka unba badügai?
- AF. Keiti mabuserun wama idamuniwama, ítara gubeiñadiwa lumagiñe wachülürun lidan fulaso lira, mabuseruntiwa lun idamunibadiwa; aban wayabuin úrüwa ñaunti wagei lun wachülürun yahoun.
- AG. Láhurudaguñai larüna lau abuidagülei le.
- AH. Lárigi aban wawoura wachari lidan sun fulaso le ñiwabai lun buga gabarala lañahowniwa ereba lun weigin.
- AI. Lárigiñe ladüguni aban tiabin lagütu aban tidin adumureha luma nóguchi lun buga lafurenderun luádigimari flansu.
- AJ. Lárigiñe ladüguni lani práktika [esp. *práctica* ‘harjoittelu’] tidan IDES, aban híchugun adagimanu lun ñein tidan tayer [esp. *taller* ‘verstas’] lani flansu.
- AK. Lárigiñe lásurun ladüguni lani plan básiko [esp. *plan básico* ‘perussuunnitelma’], aban lasagarun perito merkantil [esp. *perito mercantil* ‘kirjanpitäjä’]; lidinti adügai lani práktika [esp. *práctica* ‘harjoittelu’] tidan IDES.
- AL. Lidan lubei wachülürun lidan fulaso le giribai Indura, wahati ya wele afagai sungubei wadügüni lun gabarala wawanserun.
- AM. Lidan wachülürubai Rubadan ñeingiñe wayabuin yahaun dusu lidan gádürü hati.
- AN. Ligía máluahanhabani súdara, ladüga mabuseruntu lóguchu lun ladourun.
- AO. Mafeidira wamai wañeñe.
- AP. Marihin numutibu.

- AQ. Méisturu [esp. *maestro* '(mies)opettaja'] Marlon aban liabin Balisigiñe luagu gádürü irumu lau.
- AR. Míbediwa achülürutiñu yahoun.
- AS. Nariñahali wachülürun le hun yahoun lidon fulaso le giribai Indura.
- AT. Ñeingiñe aban matrikularüwala [esp. *matricular* 'kirjoittautua'] lun lebelurun kolehio [esp. *colegio* 'lukio'].
- AU. Ñeingiñe aban táwarun tun litiña, alugüdaun luagu doínhala dusu machülüngilila.
- AV. Ñeingiñe aban tiabin lúguchu Balisigiñe habu sun líbirigu tidan busu [esp. *bus* 'bussi'] lun yahaun.
- AW. Ñeingiñe híseti lun, labunugun; aniheinti aban fulasu luma ya Tres Konchas haña lun.
- AX. Ñeinti labunugua sagüti láfuridun kolehiogiñe [esp. *colegio* 'lukio'] raban weyu aban lidin abunugua ñein.
- AY. Nichuguba aban pópoutu bun lun basagarun gíbeti úduraü.
- AZ. Pero [esp. *pero* 'mutta'] aniheinti aban chumagü, aban lerederun asigenaha luma luagu fulasu le darí lun ladurun larigeirugu.
- BA. Pero [esp. *pero* 'mutta'] ligía híseti uadagimanu lun, aban ladügun lani tayeri [esp. *taller* 'verstas'] habiñe.
- BB. Sun le gábara lumuti ladügun lun labagaridun adüga lumuti.
- BC. Tidan aban aban hachagarun kali [esp. *cal* 'kalkki'] tidon flúaru [engl. *flour* 'jauho'] lun gabarala hounwegun.
- BD. Wéiriti eyeri le.
- BE. Wéiritu hiñaru to.
- BF. Weyu ligira aban lidin doün nege disi, machülünti, aban táwaha lani señora [esp. *señora* 'aikuinen nainen, vaimo'] houn sun lumadagu anhein anihein lubei hama.
- BG. Ya Duruwiyu lebelura lidan furumiñe furendei dari lun ladüguni lagumuhoun le lisisin.
- BH. Yagiñe waruguda lun woudin Balisi, híbiri lun Nigarawoun, híbiri lun Wadimalu.
- BI. Yara Lagunurugu anihin badiya; bunaguati badiya, yuga, alugurahati watu, eifi, awasi.
- BJ. Yumbuitina hamuga anhana giara.

Garínagu

1. *Kerron teille, kuinka saavuimme tähän paikkaan nimeltä Honduras.*
2. *Kun tuli aika lähettää meidät pois Saint Vincentiltä, pakenimme sieltä kolmella laivalla.*
3. *Sitten tulimme päästöksemme [= voidaksemme tulla] eroon valkoihoisista, koska he halusivat käyttää meitä orjinaan.*
4. *Kun emme halunneet olla orjia – koska siitä asti, kun saavuimme siihen paikkaan, olimme orjia – niinpä koska emme halunneet olla orjia, tulimme tänne näillä kolmella laivalla.*
5. *Yhdellä [laivoista] heitettiin sitten kalkkia jauhoihin, jotta he kuolisivat.*
6. *Yhdellä laivalla olleet kuolivat, kun alettiin vaivata jauhoja tortillojen tekemistä varten.*
7. *He söivät tortillat ja sitten kuolivat matkallaan.*
8. *Harvat meistä saapuivat tänne.*
9. *Vain kaksi laivaa saapui Roatanille.*
10. *Kun me saavuimme Roatanille, oli 12. huhtikuuta.*
11. *Tästä me lähdimme Belizeen, toiset Nicaraguaan, toiset Guatemalaan.*
12. *Sitten asetuiimme kaikki rannan lähelle, koska löysimme sieltä kaiken tarpeellisen, jotta esi-isämme voisivat kalastaa.*
13. *Niin olemme tekemisissä maatalouden kanssa kaikkialla, jotta voisimme leipoa kassava-leipää syödäksemme.*
14. *Siitä asti, kun saavuimme tähän paikkaan nimeltä Honduras, olemme sietäneet kaikenlaista edistyksemme.*

Áfaruwati méisturu luagu mua

15. *Opettaja Marlon tuli Belizestä neljävuotiaana.*
16. *Täällä Trujillossa hän meni ensimmäiselle luokalle [ja jatkoi] kuudennelta luokalta pääsemiseen saakka.*
17. *Hänen päästyään [peruskoulusta] hänen isoäitinsä tuli puhumaan isäni kanssa, jotta hän oppisi tekemään puutöitä.*
18. *Kun hän alkoi työskennellä, hän myi tuoleja ja pöytiä.*
19. *Niin hän kirjoittautui ja meni lukioon.*
20. *Päästyään [= Valmistuttuaan lukiosta] hän teki perussuunnitelmansa ja sai kirjanpitäjän todistuksen; hän suoritti [= teki] harjoittelunsa IDES:issä.*
21. *Hänen suoritettuaan [= tehtyään] harjoittelunsa IDES:issä hänelle annettiin töitä siellä puuverstaassa.*
22. *Mutta hän piti työstä ja perusti verstaan heidän kotiinsa.*
23. *Niin hän piti kylvämisestä; hänellä oli tontti Tres Conchasissa, kuten sitä kutsutaan.*
24. *Hän kylvi siellä; joka kerta, kun hän lähti pois lukiolta iltapäivällä, hän meni sinne kylvämään.*
25. *Mutta oli mestitsi, joka alkoi kiistellä hänen kanssaan siitä maasta, kunnes hän [päättyi] ampumaan häntä korvaan.*
26. *Tuo päivä päättyi, kello oli kymmenen eikä hän ollut saapunut, [joten] vaimonsa soitti kaikille ystävilleen kysyäkseen, oliko hän heidän luonaan.*
27. *Sitten he sanoivat hänelle, että häntä ei ole.*
28. *Niin hän soitti hänen tädilleen kysyäkseen, [miksi on niin,] että oli jo keskiyö eikä hän ollut vielä saapunut.*

29. *He kutsuivat taas hänen ystävänsä nimeltä Fernando, joka lähti etsimään toisen IDES:in opettajan — Elmerin — kanssa.*
30. *Kun he saapuivat siihen paikkaan, he löysivät vain hänen moottoripyöränsä ja kypäränsä.*
31. *Sitten he etsivät häntä, [mutta] eivät löytäneet.*
32. *Sitten he tulivat poliisien luo, jotta nämä lähtisivät heidän mukanaan etsimään häntä, [mutta] he [= poliisit] eivät halunneet [tulla]; he etsivät häntä seuraavaan päivään asti ja lopulta löysivät hänet.*
33. *Niin hänen äitinsä tuli tänne Belizeästä kaikkien hänen veljiensä kanssa bussilla.*
34. *Kun hänen äitinsä saapui, hän [= äiti] pyysi, että he eivät vangitsisi hänet tappanutta mestitsiä.*
35. *Siksi poliisi ei etsi häntä, koska [Marlonin] äiti ei halua heidän vangitsevan häntä.*
36. *Miksipä hän tappoi hänet! Hän oli ahkera ihminen.*
37. *Siinä Barranco Blancossa hänellä oli vesimeloneja; hän kylvi vesimeloneja, maniokkia; myi polttopuita, papuja, maissia.*
38. *Kaikkaa, mitä hän pystyi tekemään eläkseen, hän teki.*

(a) Löytäkää jäljellä olevien lauseiden oikeat suomennokset:

39. *Annan sinulle veneen, jotta pyydystäisit paljon kalaa.*
40. *He sanoivat, että tulisivat.*
41. *Sanoin sinulle, että antaisit sen_(fem) hänelle_(msk).*
42. *Älkäämme menettäkö kieltämme.*
43. *Kun isäsi tulee, äitisi kuolee.*
44. *Koira puri kättäni.*
45. *Jos poika itkee, annat hänelle vettä.*
46. *Taloja myydään edulliseen [=hyvään] hintaan.*
47. *Tämä mies on pitkä.*
48. *Tämä nainen on pitkä.*
49. *Tapasin pojan, joka ei syö lihaa.*
50. *Hän_(msk) ei tiedä, mikä on äitini nimi.*
51. *Hän hieroo kynnärvarttaan tällä luudalla.*
52. *En näe sinua.*
53. *Tulisin, jos voisin.*
54. *Emme enää tiedä, mitä myydä.*
55. *Kun hän_(msk) puhuu minulle, vastaan aina hänelle.*
56. *Kuka antoi sinulle tämän mekon?*
57. *Missä nukut?*
58. *Mitä teit?*
59. *Ketä varten teet sen?*
60. *Mitä teet huomenna?*
61. *Kuka suosittelee_(fut) sinua?*
62. *Kuinka paljon maksoit mekosta?*

⚠ Paljon garifunan kielen sanoja tulee muista kielistä. Yllä esitetyissä lauseissa (1–62) on muutamia lainasanoja seuraavista lähdekielistä:

espanja: *avanzar* [abaɲsár] ‘edistyä’, *aprender* [aprendér] ‘oppia’, *maestro* [maéstro] ‘(mies)-opettaja’, *patilla* [patíya] ‘vesimeloni’, *sacar* [sakár] ‘ottaa ulos, saada’, *tía* [tía] ‘täti’, *tortilla* [tortíya] ‘tortilla’, *yuca* [yúka] ‘maniokki’

ranska: *dix* [dis] ‘10’, *douze* [duz] ‘12’, *place* [plas] ‘sija’, *premier* [prəmje] ‘ensimmäinen’, *quatre* [katr] ‘4’, *six* [sis] ‘6’, *table* [tabl] ‘pöytä’

kalinja: *erepa* ‘ruoka’ (> esp. *arepa* ‘maissileipä’) ja monet muut

(b) Kääntäkää suomen kielelle:

- Ariengatu núguchu nun nabuidunu muna.
- Híseti uwi lun.
- Nani guríara to.
- ¿Ka babuserubai?
- Íbidieti nun átirila irumu tau.
- Yumbuitibu hamuga anhabu giara.
- Áfarati búguchi aban ounli.
- Háluaha háfuridun óuchaha haruga.
- Nidin aríahai úduraii.
- Nuguya mabuseruntina nuádigimari.
- ¿Ka tiri lani seńora?
- Ariha hamutina súdara.
- ¿Ka abu ludin?
- ¿Ka biribai?
- Wagía madüguntiwa guríara.
- Máfaru numutu hińaru to.

(c) Kääntäkää garifunan kielelle:

- *En tiedä, mikä on isäsi nimi.*
- *He eivät näe tätä paikkaa.*
- *Ette tiedä, mikä on tämän miehen nimi.*
- *Tämä luuta on meidän.*
- *Et tappanut minua.*
- *Emme näe tätä venettä.*

(d) Lokonon kieli on garifunan sisarkieli. Alla on lokonon kielen sanoja sekä niiden suomen-nokset satunnaisessa järjestyksessä:

aba, biama/bian, bui, dike, diki, donkon, dukhun, duna, farun, hiyaro, khabo, kuthu, lira, tora

*nainen, isoäiti, korva, käsi, kyynärvarsi, tuo_(msk), tuo_(fem),
sinä, tappaa, nukkua, nähä, jälkeen, yksi, kaksi*

- i. Yhdistäkää oikeat vastineet.
- ii. Aikaisemmassa vaiheessa lokonon ‘nukkua’ tarkoittavan sanan vartalo sisälsi toisen konsonantin. Mikä äänne on muuttunut?

⚠ Äänteelliset vastaavuudet sanassa ‘tuo_(fem)’ eivät ole juuri sellaisia, kuin voisi odottaa.

- (e) Garifunan kieltä puhuessaan naiset ja miehet käyttävät joskus eri sanoja samojen käsitteiden ilmaisemiseksi. Tutkikaa seuraavaa taulukkoa ja täyttäkää tyhjät kohdat. (Varjostettuja aukkoja ei tarvitse täyttää.)

garifuna (naisten puhe)	garifuna (miesten puhe)	lokono	kalinja	suomi
eyeri		wadili	wokory	
	ati			<i>paprika</i>
		dei	awu	
		dakoti	ypupuru	<i>jalkani</i>
			ajamosaiky	<i>kyntesi</i>
		kathi	nuno	
	baligi		werùnòpo	
	amürü	bui		→ (d)
				<i>riippumattoni</i>
	würi			<i>nainen</i>
	hugía (huguya)		amyjaron	
		kabun	oruwa	
	günwüri		kowai	<i>ongenkoukku</i>
hürü	wayumu	koa	wajumo	<i>rapu</i>
		kodibio	tonoro	
		dalikin	yjegy	<i>kotieläimeni</i>
		marishi	awasi	
			enätary	<i>hänen_(msk) nenänsä</i>
			kurijara	
		banahu	ore	
		shifen	ituna	<i>olla kitkerä, kitkeröityä</i>
	mua		nono	
		shimarha	pyrywa	<i>nuoli</i>
		oniabo, iniabo	tuna	
		khayaba	kusipo	<i>kirppu</i>
		ikikhodo	wàto	
		hadali		<i>aurinko</i>
		bahu rheroko	pena	<i>ovi</i>
	núbana		yjere	
		shiba		<i>kivi</i>
		udaha	pi	<i>iho</i>

Alla on joitakin (ei kaikkia) taulukkoon lisättävistä sanoista:

agifida, amoro, au, balishi, bena, bodehi, bubada, búbara, dakora, dübü, dunuru,
gimara, hayaba, horhorho, hui, lígiri, lushiri, niligün, nógudi, nügüra, topu, ubanaü,
uburei, úraü, weju, worryi, wügüri, yegü
tuhka, lintu, maa, maksa, kuu, maksani

⚠ Äänteelliset vastaavuudet sanassa ‘kuu’ eivät ole juuri sellaisia, kuin voisi odottaa.

(f) Alla on lokonon kielen lauseita sekä niiden suomennokset satunnaisessa järjestyksessä:

1. Bian thoyothonon dadukha.	A. Täällä on kaksi pinnanmuotoa.
2. Bian horhorho yâka.	B. Näin kaksi aikuista naista.
3. Bian kasakabo diki landa.	C. Hän _(msk) taistelee _(fut) jaguaarin kanssa.
4. Dashî danoro diakoka.	D. Aikuinen nainen kuulee _(fut) lintuja.
5. Dashimakufa hîri lokoa hu.	E. Minä kutsun _(fut) teitä nimellänne.
6. Ikî kolokoka to hime.	F. Hän _(msk) näki jaguaarin.
7. Ludukha to kabadaro.	G. Kala on tulella.
8. Lufarafa to kabadaro oma.	H. He pilkkaavat _(fut) minua.
9. Lufarafa.	I. Hän _(msk) taistelee _(fut) .
10. Lufarufa aba kabadaro.	J. Hän _(msk) saapui kahden päivän kuluttua.
11. Namithadufa de.	K. Aikuinen nainen kuuntelee _(fut) lintuja.
12. To thoyotho kanabafa to kodibiobe khonan.	L. Hän _(msk) tappaa _(fut) yhden jaguaarin.
13. To thoyotho kanabufa to kodibiobe.	M. Pääni on kaulani yläpuolella.

i. Yhdistäkää oikeat vastineet.

ii. Kääntäkää suomen kielelle:

14. Lufarufa aba kabadaro tora hiyaroma oma.
15. Hushimaku we.
16. Horhorho diakoka to shibabe.

iii. Kääntäkää lokonon kielelle:

- N. Mies kuuntelee_(fut).
- O. Me nauramme_(fut).
- P. He huutavat_(fut).
- Q. Täällä on kolme miestä.

(g) Vastaussivulla on garifunan kielen sanojen luettelo. Kääntäkää niistä suomen kielelle niin monta kuin voitte.

△ Garifunan (eli mustakaribi) kieli kuuluu arawakkikielten kielikunnan karibialaiseen haaraan. Sitä puhuu noin 150 000 ihmistä Hondurasissa, Belizessä, Guatemalassa, Nicaraguassa ja garifunalaisten diasporassa Yhdysvalloissa.

Lokonon (eli arawaki) kieli kuuluu arawakkikielten kielikunnan karibialaiseen haaraan. Sitä puhuu noin 2 500 ihmistä Ranskan Guayanassa, Surinamessa, Guyanassa ja Venezuelassa.

Kalinjan (eli karibi) kieli kuuluu karibilaiseen kielikuntaan. Sitä puhuu noin 6 000 ihmistä Ranskan Guayanassa, Surinamessa, Guyanassa ja Venezuelassa.

IDES = Instituto Departamental Espiritu del Siglo (Departementti-instituutti Vuosisadan henki) on Colónin departementissa (Honduras) sijaitseva järjestö.

ch (garifuna) = tš sanassa tšekki; h (garifuna) = h; j (kalinja) = y (garifuna) = j; kh ja th (lokono) äännetään vastaavasti kuin k ja t, mutta aspiroituina; ñ (garifuna) ≈ nj sanassa konjakki; ü (garifuna) = u (lokono) äännetään kuin u, mutta pyöristämättömin huulin.

Mestitsi on espanjankielinen henkilö, joka polveutuu eurooppalaisista ja alkuperäisamerikkalaisista. Sitä vastoin, garifunalaiset polveutuvat afrikkalaisista ja alkuperäisamerikkalaisista.

Kassavaleipä on rapea, ohut ja pyöreä maniokkijauhosta valmistettu leipä.

⚠ Lisäselityksiä (vastausten lisäksi) ei vaadita eikä arvioida.

—Andrei Nikulin, Milena Veneva

Suomalainen teksti: Andrei Nikulin, Miina Norvik.

Onnea kilpailuun!

- (b)
- Ariengatu nóguchu nun nabuidunu muna.
 - Hísieti uwi lun.
 - Nani guríara to.
 - ¿Ka babuserubai?
 - Ibidieti nun átirila irumu tau.
 - Yumbuitibu hamuga anhabu giara.
 - Áfarati búguchi aban ounli.
 - Háluaha háfuridun óuchaha haruga.
 - Nidin aríahai úduraü.
 - Nuguya mabuseruntina nuádigimari.
 - ¿Ka tiri lani señora?
 - Ariha hamutina súdara.
 - ¿Ka abu ludin?
 - ¿Ka biribai?
 - Wagía madüguntiwa guríara.
 - Máfaru numutu hiñaru to.
- (c)
- *En tiedä, mikä on isäsi nimi.*
 - *He eivät näe tätä paikkaa.*
 - *Ette tiedä, mikä on tämän miehen nimi.*
 - *Tämä luuta on meidän.*
 - *Et tappanut minua.*
 - *Emme näe tätä venettä.*
- (d)
- i.
• <i>nainen</i>	• <i>sinä</i>
• <i>isoäiti</i>	• <i>tappaa</i>
• <i>korva</i>	• <i>nukkua</i>
• <i>käsi</i>	• <i>nähdä</i>
• <i>kyynärvarsi</i>	• <i>jälkeen</i>
• <i>tu_(msk)</i>	• <i>yksi</i>
• <i>tu_(fem)</i>	• <i>kaksi</i>
- ii. _____ > _____

(e)

garifuna (naisten puhe)	garifuna (miesten puhe)	lokono	kalinja	suomi
eyeri		wadili	wokory	
ati				<i>paprika</i>
		dei	awu	
		dakoti	ypupuru	<i>jalkani</i>
			ajamosaiky	<i>kyntesi</i>
		kathi	nuno	
baligi			werùnòpo	
	amürü	bui		→ (d)
				<i>riippumattoni</i>
	würi			<i>nainen</i>
hugía (huguya)			amyjaron	
		kabun	oruwa	
	günwüri		kowai	<i>ongenkoukku</i>
hürü	wayumu	koa	wajumo	<i>rapu</i>
		kodibio	tonoro	
		dalikin	yjegy	<i>kotieläimeni</i>
		marishi	awasi	
			enàtary	<i>hänen_(msk) nenänsä</i>
			kurijara	
		banahu	ore	
		shifen	ituna	<i>olla kitkerä, kitkeröityä</i>
mua			nono	
		shimarha	pyrywa	<i>nuoli</i>
		oniabo, iniabo	tuna	
		khayaba	kusipo	<i>kirppu</i>
		ikikhodo	wàto	
		hadali		<i>aurinko</i>
		bahu rheroko	pena	<i>ovi</i>
núbana			yjere	
		shiba		<i>kivi</i>
		udaha	pi	<i>iho</i>

- (f) i. 1. Bian thoyothonon dadukha.
2. Bian horhorho yâka.
3. Bian kasakabo diki landa.
4. Dashî danoro diakoka.
5. Dashimakufa hîri lokoa hu.
6. Ikî kolokoka to hime.
7. Ludukha to kabadaro.
8. Lufarafa to kabadaro oma.
9. Lufarafa.
10. Lufarufa aba kabadaro.
11. Namithadufa de.
12. To thoyotho kanabafa to kodibiobe khonan.
13. To thoyotho kanabufa to kodibiobe.
- ii. 14. Lufarufa aba kabadaro tora hiyaro oma.
15. Hushimaku we.
16. Horhorho diakoka to shibabe.
- iii. N. *Mies kuuntelee*_(fut).
O. *Me nauramme*_(fut).
P. *He huutavat*_(fut).
Q. *Täällä on kolme miestä.*

(g)

• abu	• anura	• irumu
• ábuna	• ariha	• ladüga
• achülüra	• ariñaha	• ligía
• adeira	• arüna	• nugía (nuguya)
• adüga	• ásurá	• ou(n)we
• adumureha	• áwaha	• súdara
• adura	• ayawa	• sun
• áfara	• bugía (buguya)	• tugía (tuguya)
• afeidira	• ebelura	• uagu
• áfurida	• eifi	• úduraü
• áluaha	• eiga	• umadaü
• aluguraha	• hagía	• un
• anhein	• halaü	• wagía
• anihein	• íchiga	• ya